

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ, ДИРЕКТОР ЦЕНТРА ЗА САВРЕМЕНУ ЕДУКАЦИЈУ, О РАДНИМ НАВИКАМА СРБА

НЕМА ИНТЕГРАЦИЈА БЕЗ МОТИКЕ

Радна етика је била један од стубова српског идентитета. То потврђују бројни примјери из народне књижевности, историје, друштвеног уређења, живота великана и обичних људи који величају рад и марљивост... Али, није на одмет упитати се колико се рад вреднује данас у српском друштву?

Одговор на ово питање потражили смо у београдском Центру за савремену едукацију - ЦСЕ, који се, поред осталог, бави истраживањима радне етике Срба, односно радника према раду, радним навикама...

"Глас плус" је недавно објавио текст са насловом "Колико су Срби вриједан народ...". Недуго затим нашој редакцији јавио се директор поменутог центра Андреј Фајгељ и рекао да би констатације о радној етици у Срба, које су резултат вишегодишњег истраживања ЦСЕ, радо подијелио са нашим читаоцима.

- Наше друштво је подељено када говоримо о радној етици. Постоје веома лоши примери радне етике, али и изузетни, који се наводе као једна од основних предности српске привреде. Оваква подељеност заснована је на колебању вредности рада. Криза вредности је довела у питање чак и најосновније ставове о раду, попут народне мудрости "нема леба без мотике", док се са друге стране развила "антирадна етика",

Срби вијековима познати по љубави према раду и жељи да буду најбољи у свему што раде. Међутим, српски идентитет је сада у кризи. Чак ни тврда национална струја као да не зна шта, у ствари, значи бити Србин. А бити Србин значи свједочити најљепше и провјерене српске вриједности, међу којима рад заузима важно мјесто, нагласио Андреј Фајгељ

јалога међу њима: Шта жељеш у животу? - Да путујем... - Да ли путујеш? - Не. - Зашто? - Немам пара. - Зашто не радиш па зарадиш? - Нема посла... Међутим, строго гледано, није тачно да нема посла. Одређене гране привреде имају непрестани мањак радника. Само за потребе бербе и грађевине ради се о десетинама хиљада радних места. Ако овај дијалог пробате да наставите овом примедбом, нећете успети. Уместо одговора добићете гримасу која вероватно значи - "па нећу ваљда на њиви да радим". Нигде, међутим, није записано да млад човек не сме на њиви да ради. Искуства из Европе и света показују да је сезонски рад чест извор прихода за студенте, и то пре свега у гранама привреде у којима мањка радника, попут пољопривреде и угоститељства. Ниједан рад није срамота, говорио је Соократ. Говориле су и наше баке, а у Европи се то подразумева.

ГЛАС ПЛУС: Постоје мишљења да је код Срба умногосте још присутна изрека "не могу тако мало да ме плате

Андреј Фајгељ: Изостанак вредновања рада учвршћује друштво у сиромаштву

же са изреком "пуно пара - пуно рада". Анкета, уопште, указује на то да је вредност рада пољуљана. Најјаснији пример је неизванстан однос рада и прихода. На питање да ли нерад има некакве везе са лошом економском ситуацијом у земљи, дати су следећи одговори: 26,8 одсто испитаника одговорило је "не, никакве везе", 45,8 "да, али то није једини разлог", а 12,8 одсто одговорило је "да, тесно су повезани".

ГЛАС ПЛУС: У народу је присутно мишљење да се у Републици Српској и Србији не може живјети од "поштеног" рада?

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: Тим питањем ушли сте у саму срж проблема. Ради се о уверењу које је стечено на основу животног искуства, на пример током збивања двадесетих година прошлог века. Република Српска је, додуше, била у рату, а Србија "само" под санкцијама. Додуше, овакво схватање има и много дубље корене, из марксизма, у ком је један од аксиома подела богатства - "не по заслуги, већ по потребама". Проблем је што уверења одређују понашање. А какво понашање следи из оваквог уверења - није тешко погодити: неодговорност, алкавост, тежња да се заврне, ухвати кривина... А како се то одражава на економију? Ниском додатом вредношћу и ниском конкурентношћу привреде. Како се одражава на друштво? Неорганизованошћу и неефикасношћу... А чиме то резултира? Празним новчаником и слабом државом. Рачуница је проста.

ГЛАС ПЛУС: Како код Срба промијенити радне навике и однос према раду?

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: Најважнија је мотивација. А она, што је можда апсурд, уопште није проблем. Јер, за шта смо више мотивисани него да "живимо као сав нормалан свет". Да поупуно рупе у новчанику и на путевима; да збринемо децу, прекинемо неизвесност, да се осамосталимо, да добро живимо. А најлакши пут до тога је рад. Више рада за више пара, бољи рад за бољи живот.

КО ЈЕ АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ

Андреј Фајгељ рођен је у мају 1978. године. Магистар је филолошких наука. Магистрирао је у Француској.

На новосадском Филозофском факултету бави се компаративним истраживањем српске и стране књижевности и културе. На крагујевачком Филолошко-уметничком факултету држи вјеште из превода, методике наставе и историје језика.

Говори француски, енглески, италијански, грчки и шпански, а познаје и основе руског језика. Годишњама се бавио борилачким спортовима. Као студент добио је бројне стипендије и награде.

Обишао је све земље бивше Југославије. Боравио је и у Француској, Енглеској, Данској, Турској, Грчкој, Италији, Мађарској и Кипру.

ГЛАС ПЛУС: Какав је био однос Срба према раду у прошлости?

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: Да су Срби имали радну етику, показују и пословице "нема леба без мотике"; "ко ради, не боји се глади"; "знање - имање"; "што можеш данас не остављај за сутра"; "ко до двадесете не зна и до тридесете нема, тешко кући која га има!"... Ту су, затим, и приповетка "Све, све али занат", лик Рада Неимара у еписким песмама, друштвене установе, задруге и домаћинства, лични животи и дела великана као што су Свети Сава, Карађорђе, за кога савременици сведоче да је био "ненадрадив", примери српских граничара Тесле ("Да би био успешан у овом свету, човек мо-

ЛЕГЕНДА О СВЕТОМ САВИ

Директор Центра за савремену едукацију Андреј Фајгељ упутно нас је на веома занимљиву и поучну легенду о Светом Сави:

- Свети Сава путујући дође у једно село, гдје је по своме обичају поучавао народ. Па ће тако у разговору рећи: "Ваља, ове године биће велика неродица, - родиће, ама ће град све сатрти." И Свети Сава оде даље.

Сад неки сељаци стану размишљати у себи: "Кад нам светитељ рече, да ће бити неродица, нећемо ништа ни сијати. А и зашто би сијали и мучили се, кад нећемо никакве вајде вијети, а оно сјемена нек' нам се бар у невољи пађе."

А други ће, опет: "Божја је воља! Па и ако буде неродице, Бог је тако наредио. Ми ћемо засијати к'а и досле, па што Бог да." И заиста те године паде велики град и сатра многе усјеве. Они, који су били засијали к'а и досле - богме, град сатр'о велики дио, али овдје мало, ондје мало, еле, они саберу толико, да се могу прехранити док стаса нови род. А онима, што нијесу ништа засијали, текло нешто старе хране, ал' не дотекло; те тако осташе без игдје ишта.

У том најђе Свети Сава, па кад сазнаде шта су ови људи урадили, рече им: "Ама браћо, ако сам вам казао, да ће бити града, нијесам вам казао да не радите, јер је опет све у Божјој руци. Ради, па ћеш имати!"

ра да се приволи на најтежу врсту рада") и Пупина ("Ништа не чини човека толико срећним као поштено уверење да је дао све од себе"). који су, заједно са српским гласама, усвојили љубав према раду и жељу да буду најбољи у свему што раде. То се у савременом менаџменту зове "изузетност". Међутим, српски идентитет је, као што знате, у тој мери у кризи, да се данас поставља питање да ли је уопште "национална свест" пожељна или непожељна, и чини се да ова друга идеја преовладава код образованих и у медијима. Можда су у Републици Српској ствари другачије, због сталне непоходности чувања "свог". При томе, и тврда национална струја као да не зна шта у ствари значи бити Србин. А бити Србин значи сведочити најљепше и проверене српске вредности, које имају континуитет од оснивања Србије до данас, међу којима рад заузима важно место.

ГЛАС ПЛУС: Када је дошло до прекида тог континуитета?

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: До прекида континуитета долази током двадесетог века, са убрзаним променама на светском

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: Антирадна етика је плод кризе вредности. Радна етика представља нормалан однос према раду, а антирадна етика подразумева да је нормално ненормално, и обратно. Тако да ће човек доћи на посао, али не да би радио, већ да не би радио. Односиће се према раду не као према нечему важном, добром и корисном, већ супротно. Понашаће се

ПРОГРАМ

Центар за савремену едукацију спроводи програм "Радна етика у Србији" с циљем да се кроз афирмацију вриједности рада допринесе развоју појединца и друштва. Центар је спровео бројна истраживања и организовао многа предавања о овој теми.

немарно, избегаваће обавезе и трудиће се да што мање ради. О изузетности и посвећености неће бити говора. Ако појединац вредно ради, биће одбачен као уљез, или ће бити искоришћен. Антирадна етика је повезана са другим антисистемским понашањима. Тако послодавац који не додељује стимулације по квалитету и обиму рада, већ по другим критеријумима, као што су блискост, подобност... подстиче развој антирадне етике код запослених.

ГЛАС ПЛУС: У каквом су односу радна етика и економска питања и европске интеграције?

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: Уверење да је рад основни извор прихода једна је од основних друштвених вредности у економски најразвијенијим земљама. Јавно мњење сведочи да је општи циљ нашег друштва "да живимо као сав нормалан свет", при чему се мисли управо на најразвијенији свет. Тај циљ не може бити остварен док је у нашем друштву изражено колебање по питању односа рад - приход. Такође се не може изградити здрава тржишна привреда, док су раширена супротна уверења и радне навике из доба комунизма, или кризе двадесетих. Невредновање рада учвршћује друштво у сиромаштву. Афирмација рада је предуслов за богастије друштво.

Од односа према раду зависи и европска будућност Републике Српске и Србије, јер Европску унију уједињују, пре свега, заједничке вредности!

■ Разговарао Мирослав ФИЛИПОВИЋ

ВЕЛИКАНИ О РАДУ

"Није рад срамота, већ лијеност", рекао је Софокле. "Рад је, по изреци, отац угледа", записао је Еурипид. Велики њемачки филозоф Ниче забиљежио је да су сви велики људи били велики радници. Према Лафонтену "рад је благо".

"Лијеност је као рђа; она више троши човјека него рад", закључио је Бенјамин Франклин. Винстон Черчил је подвукао да је "непрекидан труд, а не снага и интелигенција, кључ који откључава наше могућности". Јапанска пословица каже да "срећа помогне некад, а рад увијек". "Ако човјек ради само оно што се од њега захтијева, роб је...", кинеска је народна мудрост.

Максим Горки је записао да нова култура почиње тамо гдје се поштују радник и рад.

Један од највећих свјетских умова, Микеланђело, записао је: "Када би људи знали коликим радом сам стекао вјештину, не би се толико чудили."

Абрахам Линколн је закључио да је капитал само плод рада и никада не би постојао да рад није постојао прије њега.

Рок легенда Џон Ленон рекао је да је "рад живот, без њега остају само страх и неизвјесност". "Спалите мостове иза себе и видјете како се добро ради кад нема узмицања", рекао је Наполеон...

којој у прилог иде изрека - "радио - не радио, свира ти радио". Тренутно, ове две "животне мудрости" напоредо постоје у српском друштву - истакао је за наш лист директор Центра за савремену едукацију Андреј Фајгељ, иначе асистент на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу и сарадник - истраживач на Филозофском факултету у Новом Саду.

ГЛАС ПЛУС: Колико дневно Срби раде у поређењу са другим народима?

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: Не располажемо таквим подацима. При томе је важнији појам искоришћеног радног времена, за који нам је директор једног јавног предузећа рекао да не износи више од сат времена дневно. Плате су у том предузећу, при томе, врло високе.

ГЛАС ПЛУС: Да ли је тачна тврдња да млади данас бјеже од тешког рада?

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: Што се тиче младих, ево честог ди-

колико ја мало могу да радим"...

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: Та изрека манифестује антирадну етику, заједно са још бројним "мудростима" које афирмирају нерад, попут оних: "ко радио, о глави му се радило", "како ћемо - лако ћемо", "учи, сине, да не мораш да радиш", "колико сам плаћен, добро је да долазим на посао"...

ГЛАС ПЛУС: Други опет траже "лаган" посао, а да при томе добро зараде?

АНДРЕЈ ФАЈГЕЉ: У новембру 2006. године агенција за испитивање јавног мњења и истраживање тржишта "Фактор плус" спровела је анкету "Колико радимо", на територији Србије, на узорку од 1,5 хиљада испитаника старијих од 18 година. Изрека која највише одговара нашем менталитету, а тиче се рада је "пуно пара - мало рада", а за извесан број испитаника и "мало пара - мало рада". Најмањи број испитаника се сла-